

lilla katekes skall utgöra grunden för undervisningen och läras utantill, dock att utanläsning ej åläggas lärjungarne, innan de genom föregående muntlig undervisning förmått att någorlunda redigt uppfatta innehållet, samt att förklaringen öfver Luthers lilla katekes bör begagnas såsom handledning vid undervisningen. Vid påföljande 1862—1863 års riksdag föreslogs att å nya göra framställning hos Kongl. Maj:t i samma ärende, hvilket förslag dock ej ledde till någon Riksdagens åtgärd. På grund af Riksdagens ofvanberörda skrifvelse utfärdades den 12 maj 1865 ett kongl. cirkulär till domkapitlen, af innehåll, att enär Luthers lilla katekes redan då utgjorde grunden för ifrågavarande undervisning, och lärarne genom den erinran, som vore fogad vid den antagna förklaringen, blifvit allvarligen uppmanade att icke till utanläsning förelägga barnen något, som de icke efter sina förmögenheter begrepe, hvarjemte genom kongl. cirkuläret den 22 april 1864 rörande folkundervisningen ytterligare stadganden i samma syftning blifvit vederbörande meddelade, men utfärdandet af närmare nådiga föreskrifter icke funnits lämpligt, hade Kongl. Maj:t velat i nåder anbefalla domkapitlen att till vederbörande presterskaps kännedom meddela de åsigter, hvilka i detta viktiga ämne gjort sig gällande hos Rikets Ständer, och gjorde Kongl. Maj:t sig förvissad, att presterskapet, då en själlös eller för långt drifven utanläsning ingalunda öfverensstämde med eller befrämjade denna undervisnings höga ändamål, vid densamma iakttog ett sådant förfaringssätt, att de heliga sanningarne, jemte det de till sitt väsentliga innehåll klart och bestämdt fästs i de ungas minne, tillika måtte lefvande uppfattas af deras begrepp för att blifva fruktbringande för deras lif.

De sväfvande ordalag, i hvilka såväl Riksdagens skrifvelse som Kongl. Maj:ts cirkulär voro affattade, berodde utan tvifvel derpå, att man icke ansåg det möjligt att helt plötsligt förändra den hittills brukliga metoden för kristendomsundervisningen och fruktade att meddela föreskrifter, som vid den tiden i många fall icke hade kunnat efterlevas, men de äro på samma gång ett uttryck af den öfvertygelse, att utanläsningen af katekesförklaringen eller den s. k. stora katekesen vore skadlig. Man hyste den förhoppning, att missbruket skulle småningom försvinna, sedan lärarnes och presterskapets uppmärksamhet blifvit fäst på saken.

Mer än 20 år hafva förflutit, sedan det kongl. cirkuläret utkom, och man borde vänta att detsamma ledt till förändring och förbättring af kristendomsundervisningen, men har väl detta skett? Ännu i dag fortsättes med utanläsningen af katekesförklaringen såväl i folkskolorna som i de allmänna

läroverken och vid nattvardsundervisningen, om ock lärarne mer än förr vinnlägga sig om att förklara det som läses.

Då man så envist fortsätter med det gamla systemet, och anmärkingar deremot, vare sig från föräldrars och målsmäns sida eller från personer, som i öfrigt intresera sig för framåtskridande i undervisningsväsendet, numera hvarken allmänt eller högljudt låta höra af sig, skulle man kunna draga den slutsatsen, att man kommit till den erfarenheten, att katekesutanläsningen är nödvändig för en god kristendomsundervisning.

Det intresse för en förändring härutinnan, som för 20 à 30 år sedan visade sig hos Riksdagen och regeringen, skulle alltså vara omogna projekt, som en senare erfarenhet funnit odugliga! Ja, man kan sannerligen tro, att en sådan uppfattning i senare tid gjort sig gällande, då man långt ifrån att söka ersätta katekesförklaringen med en lärobok, hvilken gifve mer anledning till eftertanke än utanläsning, tvärtom gifvit den gamla metoden ett ännu starkare fotfäste genom antagandet år 1878 af en ny katekes, som icke väsentligt skiljer sig från den gamla.

Man kan bedöma katekesutanläsningen från tvenne synpunkter, den pedagogiska och den religiösa. Från den förra synpunkten kan man säga, att utanläsningen skärper och uppöfvar minnet, hvilket är en vigtig uppgift för den tidigaste undervisningen. Deremot kan man likväl anmärka, att man eger många andra medel än detta för att arbeta på minnets utveckling. Dessutom synes det uppenbart, att en god minnesöfning bör arbeta derpå, att den ena tanken knyter sig till den andra tanken på samma gång som det ena uttrycket fogas intill det andra. De flesta religiösa begreppen äro så abstrakta och fordra så stark tankeanstängning för att uppfattas, att det på barnets ståndpunkt är omöjligt att på samma gång fasthålla tankesammanhanget och en gifven ordställning. Deraf följer, att barnets minne nästan uteslutande arbetar på att hålla fast, huru ljuden följa på hvarandra. Man vet, att barnet har svårt att komma i håg, hvilka frågor och svar höra tillsammans, och att svaret ofta blir orätt så snart frågan gifves i en annan form, än barnet lärt sig utantill. För minnets öfvande är det vida bättre, att innehållet är så enkelt, att barnet utan svårighet kan på samma gång fasthålla både ordföljden och tankesammanhanget. Katekesutanläsningen skänker aldrig barnet någon tillfredsställelse, emedan den fordrar en stark ansträngning, men det oaktadt aldrig gör barnet till herre öfver ämnet, hvilket annars är den bästa belöningen för studiernas möda. Från pedagogisk synpunkt är således katekesutanläsningen ej blott alldeles obehöflig, utan rent af skadlig, såsom slappande och förslöande.

Men kan då katekesutanläsningens bibehållande ligga i religionens intresse? Jag kan ej heller erkänna detta. Målet för den allmänna religionsundervisningen ligger icke uti att förvärfva förmågan att exakt uttrycka formlerna för de kyrkliga dogmerna, utan att gifva väckelse till och stöd för ett gudfruktigt lif. Riktigt uttalar Kongl. Maj:t i cirkuläret den 12 maj 1865 den önskan, att kristendomsundervisningen måtte så handhafvas, att de heliga sanningarne må lefvande uppfattas af barnens begrepp för att blifva fruktbarande för deras lif. Och om denna uppfattning är riktig, så bör icke kunna förnekas, att på den tidigare kristendomsundervisningens ståndpunkt hufvudsaken är en lefvande uppfattning af det lärda, så att djupsinnigare lärosatser ej föredragas, än barnen kunna tillegna sig, och att aldrig formen får undanskymma innehållet. Men detta sker ovilkorligen genom den öfverdrifna utanläsningen. Det kan ej undvikas under nuvarande metod, att barnet anser det ordagranna rabblandet vara hufvudsaken, i jemförelse hvarmed begripandet är temligen likgiltigt. Det är samma förhållande som vid den första läsningen af latinska författare. Gossen är så upptagen af nya ord och grammatik, att innehållet och sammanhanget blir honom likgiltigt och så godt som undgår hans uppmärksamhet. Faran af katekesutanläsningen för religionskunskapen och det religiösa lifvet är verkligen stor, och man kan med skäl förundra sig öfver, att den ännu i våra dagar kan finna försvarare och dagligen och stundligen tillämpas i alla våra skolor.

Man borde något lyssna till barnets instinkt. Huru kommer det sig, att de flesta barn verkligen hysa motvilja mot katekesen? Kan det vara sjelfva ämnets skull? Finnes hos barnet i grund och botten en motvilja mot de religiösa sanningarne? Det är icke möjligt, att så är förhållandet. Fastmera synes det otvifvelaktigt, att det är undervisningssättet, som bär skulden till all klagan och jemmer öfver den svårlärda och tråkiga katekesen.

Det är alltså tid, att man gör något för att reformera denna undervisning. Man skall säga, att det är omöjligt, och man skall såsom skäl dertill framhålla, att en del skollärare sakna tillräcklig undervisningsskicklighet för att med egna ord framställa de religiösa lärosatserna på ett sådant sätt, att de af ungdomen klart uppfattas och stanna qvar i minnet. Huru mycken sanning finnes i ett sådant påstående, torde vara svårt att afgöra, men äfven om i vissa fall lärarnes oförmåga skulle kunna gifva ett stöd för att behålla utanläsningen, så är det å andra sidan obestriddt, att undervisningsskickligheten hos lärarne vid såväl folkskolor som högre skolor på senare tider höjt sig betydligt, och att för de flesta skolor invändningen numera saknar befogenhet. Det vore säkerligen orimligt att endast af hänsyn

till några mindre goda skolor vilja kvarhålla ett dåligt undervisnings-sätt i alla de skolor, der intet hinder möter för att införa ett bättre. Men det är ganska sannolikt, att allt förblifver vid det gamla, ända till dess en allvarlig uppfordran till ett annat förfarande lemnas från ett håll, som kan fordra uppmärksamhet, ty den gamla metoden är mycket beqväm, och vanans magt är stor. En uppmaning till rättelse skedde år 1865, men den var sväfvande och synes ej hafva blifvit upprepad, hvarför den ej ledt till något synnerligt resultat.

En för ändamålet mycket verksam åtgärd synes vara att utgifva en ny lärobok i kristendom, hvilken finge begagnas i stället för katekesen. En lärobok, uppställd i frågor och svar, inbjuder till tanklös utanläsning, under det att en lärobok, uppställd på för andra ämnen vanligt sätt, tvingar läraren att sjelf finna frågor, lämpliga för barnens ståndpunkt.

Det är därför min öfvertygelse, att Kongl. Maj:t bör egna en allvarlig uppmärksamhet åt denna sak och vidtaga de åtgärder, som äro möjliga för att sätta en gräns för den öfverdrifna katekesutanläsningen. Jag tror äfven, att det vore lämpligt, att Riksdagen å nyo inför Kongl. Maj:t uttalar sin åsigt i detta vigtiga ärende, och vågar därför hemställa,

att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, att åtgärder måtte vidtagas för inskränkning af den nu brukliga katekesutanläsningen vid rikets folkskolor och allmänna läroverk samt vid nattvardsundervisningen.

Stockholm den 25 januari 1888.

G. F. Östberg.